

European
Social
Charter

Charte
sociale
européenne

**Розвиток соціальних прав людини
як ключовий чинник сталої демократії в
Україні**

Висновки щодо проблемних аспектів соціально-орієнтованого законодавства України та рекомендації щодо їхнього усунення

Алла Федорова, національна експертка проекту Ради Європи «Розвиток соціальних прав людини як ключовий чинник сталої демократії в Україні», доцент кафедри порівняльного і європейського права ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка

“Бурмич та інші проти України”

П.161 ...держава-відповідач зобов'язана **усунути першопричину порушення** на майбутнє...

П. 195 ...вимагається вжиття заходів загального характеру під наглядом Комітету міністрів з метою усунення першопричини системної проблеми. Відповідні проблеми мають виключно фінансовий та політичний характер...

П.124 ...додатково до вже оголошених, заходи, які б належним чином допомогли:

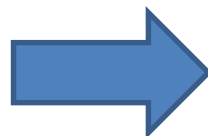
покршити планування бюджетного процесу – зокрема, шляхом забезпечення відповідності між положеннями бюджетного законодавства та платіжними зобов'язаннями держави...

Україна фінансово неспроможна виконувати взяті на себе чинні соціальні зобов'язання

Нові рішення національних судів з соціальних питань

Нові рішення ЄСПЛ

Основні соціальні виплати, види допомоги в Україні

Державна допомога сім'ям з дітьми

- ✓ допомога у зв'язку з вагітністю та пологами
- ✓ допомоги при народженні дитини
- ✓ допомога при усиновленні дитини
- ✓ допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування
- ✓ допомога на дітей одиницями матерям
- ✓ допомога особі, яка доглядає за хворою дитиною,
- ✓ одноразова натуральна допомога «Паунок малюка»
- ✓ відшкодування послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальні няні»
- ✓ допомоги на дітей, хворих на тяжкі перинатальні ураження

Державна соціальна допомога особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю

- ✓ допомога особам з інвалідністю з дитинства I групи
- ✓ допомога особам з інвалідністю з дитинства II групи
- ✓ допомога особам з інвалідністю з дитинства III групи
- ✓ допомога на дітей з інвалідністю віком до 18 років
- ✓ надбавка на догляд за особою з інвалідністю з дитинства підгрупи А I групи
- ✓ надбавка на догляд за особою з інвалідністю з дитинства підгрупи Б I групи
- ✓ одиницями особам з інвалідністю з дитинства II і III груп, які за висновком ЛКК закладу охорони здоров'я потребують постійного стороннього догляду
- ✓ надбавка на догляд за дитиною з інвалідністю віком до 6 років
- ✓ надбавка на догляд за дитиною з інвалідністю віком від 6 до 18 років

Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю

- ✓ допомога особам з інвалідністю I групи
- ✓ допомога жінкам, яким присвоєно звання України „Мати-героїня”
- ✓ допомога особам з інвалідністю II групи
- ✓ допомога особам з інвалідністю III групи
- ✓ допомога священнослужителям, церковнослужителям
- ✓ допомога особам, які досягли віку, що дає право на призначення допомоги
- ✓ допомога дитині померлого годувальника
- ✓ допомога на догляд одиницями малозабезпеченим особам, які за висновком ЛКК закладу охорони здоров'я потребують постійного стороннього догляду (крім осіб з інвалідністю I групи)
- ✓ допомога на догляд малозабезпеченим особам з інвалідністю підгрупи А I групи
- ✓ допомога на догляд малозабезпеченим особам з інвалідністю підгрупи Б I групи

- ✓ Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям
- ✓ Тимчасова державна допомога дітям
- ✓ Соціальна допомога на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошове забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам
- ✓ Допомога на догляд (щомісячна грошова допомога особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, який за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за ним)
- ✓ Компенсація як фізичній особі, яка надає соціальні послуги
- ✓ Компенсаційні виплати особі, яка здійснює догляд за особою з інвалідністю I групи або особою, яка досягла 80 років
- ✓ Грошова компенсація замість санаторно-курортної путівки
- ✓ Компенсація вартості самостійного санаторно-курортного лікування
- ✓ Пільга на придбання твердого палива
- ✓ Пільга на придбання скрапленого газу
- ✓ Одноразова винагорода жінці, якій присвоєно почесне звання України „Мати-героїня”
- ✓ Одноразова матеріальна допомога особі, яка постраждала від торгівлі людьми
- ✓ Щорічна разова допомога ветерану війни
- ✓ Допомога на поховання
- ✓ Тимчасова державна соціальна допомога непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату
- ✓ Допомога на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях
- ✓ Щомісячна адресна допомога внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг
- ✓

Основні виплати, допомоги, компенсації, пенсії громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

- ✓ одноразова компенсацію учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які стали особами з інвалідністю внаслідок Чорнобильської катастрофи
- ✓ одноразова компенсація дітям, які стали особами з інвалідністю внаслідок Чорнобильської катастрофи
- ✓ одноразова компенсація сім'ям, які втратили годувальника із числа осіб, віднесених до учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою
- ✓ щорічна допомога на оздоровлення
- ✓ компенсація вартості самостійного санаторно-курортного лікування
- ✓ компенсація проїзду один раз на рік до будь-якого пункту України і назад автомобільним, або повітряним, або залізничним, або водним транспортом особам, віднесеним до категорій 1 та 2
- ✓ компенсація 50 (25) процентів вартості продуктів харчування за медичними (фізіологічними) нормами, встановленими Міністерством охорони здоров'я України, громадянам, які віднесені до категорій 1 та 2
- ✓ грошова компенсація на дітей, які не харчуються в навчальних закладах, розташованих на територіях радіоактивного забруднення, та дітей, які є особами з інвалідністю внаслідок Чорнобильської катастрофи і не харчуються в навчальних закладах, а також за всі дні, коли вони не відвідували ці заклади,
- ✓ щомісячна допомога на дитину, яка постраждала внаслідок ЧАЕС
- ✓ допомоги по тимчасовій непрацездатності громадянам, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС
- ✓ обслуговування банківських позик (у тому числі відшкодування відсотків за користування банківськими позиками) наданих на пільгових умовах до 1999 року громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
- ✓ послуги з оцінки втраченого майна громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи,
- ✓ компенсації громадянам за втрачене нерухоме майно у разі відселення або самостійного переселення з радіоактивно забрудненої території та витрат у зв'язку з переїздом на нове місце проживання
- ✓ виплати допомоги у разі вивільнення у зв'язку з ліквідацією, реорганізацією або перепрофілюванням підприємства, установи, організації, скороченням чисельності або штату працівників, відшкодування втраченого заробітку у зв'язку з ушкодженням здоров'я, компенсації за шкоду, заподіяну здоров'ю, учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, інших ядерних аварій, ядерних випробувань, військових навчань із застосуванням ядерної зброї, сім'ям у зв'язку із втратою годувальника, батькам померлого та щорічної допомоги на оздоровлення

У 2019 р. тільки на поштові операції з виплати компенсацій та допомог постраждалим громадянам з державного бюджету виділено – 2 461 100 грн.

- Крім того, спеціальне пенсійне забезпечення: доплати до пенсії та додаткової пенсії, заробітної плати особам, які проживають на території радіоактивного забруднення, пенсії осіб які постраждали внаслідок ЧАЕС, пенсії та додаткової пенсії у зв'язку з інвалідністю, пов'язаною з ЧАЕС, додаткової пенсії за шкоду, заподіяну здоров'ю внаслідок аварії на ЧАЕС

Скільки видів соціальних виплат, допомоги, доплат має бути?

- Конвенція МОП про мінімальні норми соціального забезпечення № 102 (ратифікована Україною) - 9 видів
- Європейський кодекс соціального забезпечення 1964 (підписано)
- Європейська соціальна хартія (переглянута) (ратифікована Україною)

Ст. 12 п. 1 - започаткувати систему соціального забезпечення або підтримувати її функціонування (Україна не приєдналася)

Європейський комітет з соціальних прав підкреслив, що система має бути встановлена законодавством та *функціонувати на практиці*, а також розтлумачив зокрема:

- ✓ кількість ризиків, що покриваються системою соціального забезпечення – 7 основних;
- ✓ сферу поширення за колом осіб;
- ✓ принципи фінансування;
- ✓ достатність/адекватність допомог з соціального забезпечення;
- ✓ орієнтовні розміри допомоги.

Ст. 12 п.3 - докладати зусиль для поступового піднесення системи соціального забезпечення на більш високий рівень (приєдналася)

Рекомендація: Сприяти ратифікації п. 1 ст. 12 Європейської соціальної хартії (переглянутої), що передбачає започаткування системи соціального забезпечення або підтримки її функціонування

- Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод

Рішення ЄСПЛ «Суханов та Ільченко проти України» (26.06.2014)

П.31 «Що стосується соціальних виплат, стаття 1 Першого протоколу не встановлює жодних обмежень свободи Договірних держав вирішувати, мати чи ні будь-яку форму системи соціального забезпечення та обирати вид або розмір виплат за такою системою...»

Право на пенсію та виплати з системи соціального забезпечення не можна тлумачити відповідно до ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ як таке, що надає особі право на пенсію певного розміру (К'яртан Асмудссон проти Ісландії)

Рішення ЄСПЛ «Сук проти України» (10.03.2011)

«... держава на власний розсуд визначає, які доплати надавати...із державного бюджету. Держава може ввести, призупинити або припинити їх виплату, вносячи відповідні законодавчі зміни. Однак, **якщо законодавча норма, яка передбачає певні доплати, є чинною, а передбачені умови - дотриманими, державні органи не можуть відмовляти у їхньому наданні, доки законодавче положення залишається чинним...**».

Відсутність коштів на виплати з системи соціального забезпечення чи соціального страхування, пенсії не може бути підставою для недотримання державою своїх зобов'язань («Сук проти України»)

ЄСПЛ відмовився від розмежування між соціальними виплатами, які засновані на індивідуальних внесках, та виплатами, які на цьому не базуються, для оцінки застосування ст. 1 Протоколу 1 ЄКПЛ (Стек та інші проти Сполученого Королівства, Пічкур проти України)

РЕКОМЕНДАЦІЇ

парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні»

(Схвалено Постановою ВРУ від 19 травня 2020 р. № 620-IX)

Учасники парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні» **рекомендують:**

II. Кабінету Міністрів України:

П.6 Провести аудит усіх соціальних виплат, що розраховуються на основі прожиткового мінімуму, затвердженого у Законі України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», з метою з'ясування обсягів бюджетних видатків на їх фінансування з конкретизацією за кожним видом соціальної виплати та за кожною категорією громадян - отримувачів таких виплат, поінформувати про результати Верховну Раду України до 3 серпня 2020 року.

Рекомендації:

Здійснити аналіз та систематизацію всіх виплат, видів допомоги, які провадяться з державного бюджету з визначенням розміру кожної виплати чи допомоги.

Невідкладно з завершенням карантинних обмежень розробити додаткові питання для визначення потреб населення та провести перепис населення України.

Необхідність перегляду всіх соціальних виплат, доплат, допомоги, компенсацій тощо, які здійснюються з державного бюджету

- **Постанова КМУ від 12 липня 2005 р. № 562 зі змінами від 2020 р. «Про щорічну допомогу на оздоровлення громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»:**

- особам з інвалідністю I і II групи - **120 гривень**;

- учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, інших ядерних аварій, віднесеним до категорії 3 та кожній дитині, яка втратила одного з батьків внаслідок Чорнобильської катастрофи, та евакуйованим із зони відчуження у 1986 році - **75 гривень**

У 2019 р. тільки на поштові операції з виплати компенсацій та допомог постраждалим громадянам з державного бюджету виділено – 2 461 100 грн.

- **Постанова КМУ Про затвердження Порядку надання біженцям грошової допомоги та пенсії від 6 липня 1998 р. N 1016 зі змінами 2004 р.)**

Розмір одноразової грошової допомоги для придбання товарів першої потреби становить:

- один неоподатковуваний мінімум доходів громадян на кожну особу, яка досягла 16 років; (**17 грн**)

- 60 відсотків одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян на кожну дитину віком до 16 років (**10,2 грн.**)

- **Постанова КМУ від 30.05.2018 р. № 427 «Деякі питання реалізації пілотного проекту із соціального захисту сімей з дітьми та підтримки розвитку відповідального батьківства»**

Паунок малюка є безповоротною соціальною допомогою для кожної новонародженої дитини, вартістю до 5 000 грн. **Мають право:** громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах, а також особи, яких визнано в Україні біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, що народили живонароджену дитину.

У 2019 р. були народжено 286,777 тис малюків - **1,4 млрд грн.**

У 2020 р. очікується - 331 тис. Народжених

Виплачується з Бюджетної програми «Виплата деяких видів допомог, компенсацій, грошового забезпечення та оплата послуг окремим категоріям населення»

- **Постанова КМУ від 1.04.2020р. № 251 «Деякі питання підвищення пенсійних виплат і надання соціальної підтримки окремим категоріям населення у 2020 році»**

Встановлено щомісячні компенсаційні виплати, перерахунок пенсій, спрямованих на збільшення пенсійних виплат тим пенсіонерів, яким виповнилося **80 років** (фінансування передбачається програмою Фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів Пенсійного фонду); виплату одноразової грошової допомоги у розмірі 1000 грн...У державному бюджеті на 2020 р. було передбачено 172 млрд грн – Пенсійному Фонду України

Рекомендації

- У рамках аналізу всіх виплат системи соціального забезпечення з державного бюджету переглянути та скасувати підзаконні нормативно-правові акти, якими передбачено множинні виплати певним категоріям осіб, розглянувши можливість підвищення розміру основної виплати.
- Переглянути систему надання соціальних виплат та передбачити її адресний характер (у період фінансової кризи). По тих виплатах, перехід на адресність яких планується Урядом у майбутньому, встановити часові зобов'язання щодо завершення процесу переходу.
- Передбачити у державному бюджеті на кожен рік чітке балансування запровадженого фінансування для кожної соціальної виплати, передбаченої у чинному законодавстві, з кількістю осіб, які її отримують, та встановленим розміром виплати. У випадку не виділення достатніх ресурсів у Проекті бюджету встановити обов'язковий перегляд та внесення змін до відповідного чинного законодавства щодо зменшення розміру виплати, її скасування/призупинення на недискримінаційній основі (з відповідними роз'ясненнями громадськості).
- Розглянути питання про заборону встановлення додаткових виплат, компенсацій, грошового утримання чи будь-яких соціальних виплат з державного бюджету, що не передбачені чинним законодавством та збільшувати розмір наявних поза межами коштів, закладених у державному бюджеті на поточний рік указами Президента, постановами Кабінету міністрів.
- Переглянути закріплену у багатьох соціальних законах (у зв'язку із внесеними змінами після 2011р.) можливість КМУ на свій розсуд визначати розмір доплат, виплат певним категоріям осіб виключно в межах передбачених ресурсів Державним бюджетом, Пенсійним фондом; з тим, щоб така дискреція мала можливість бути застосованою тільки для тих категорій уразливих осіб, які вже забезпечені прожитковим мінімумом.

Прожитковий мінімум як захист від бідності та соціального відчуження

- **Ст. 7 Закон України «Про державний бюджет України на 2020 р.»:** з 01.07. 2118 грн., для осіб, які втратили працездатність – 1712 грн.

Фактичний прожитковий мінімум:

Уряд – 4300 грн.,

Міжнародні організації – не менше 4000 грн.,

Профспілки, експерти – 5 500 грн.

Ст. 3 п. 4 ЗУ До набору послуг включаються житлово-комунальні, транспортні, побутові послуги, послуги зв'язку, закладів культури, освіти, охорони здоров'я та інші (квартплата – за 1 м² до 2017 р. становила – 0.22 грн, на 2020 р. – 2.25 грн.

Субсидії на оплату житлово-комунальних послуг на 2020 р. - 47,5 млрд грн

- **Ст. 2 Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15.07.1999**

Прожитковий мінімум застосовується для:

- загальної оцінки рівня життя в Україні, що є основою для реалізації соціальної політики та розроблення окремих державних соціальних програм;
- встановлення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, визначення розмірів соціальної допомоги, допомоги сім'ям з дітьми, допомоги по безробіттю, а також стипендій та інших соціальних виплат виходячи з вимог Конституції України та законів України;
- визначення права на призначення соціальної допомоги...

- **Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5 –р/2018**

2.3 (1) У державі, яку проголошено соціальною, визначений законодавцем розмір прожиткового мінімуму має реально забезпечувати гідний рівень життя людини.

- **Рішення ЄСПЛ:**

- *Pronina v. Ukraine* рішення від 18 липня 2006 р., *Bogatova v. Ukraine*, від 7 жовтня 2010 р., *Petrychenko v. Ukraine* від 12 липня 2016 р.
- *Pancenko v. Latvia*, 28 жовтня 1999; *Larioshina v. Russia*, 23 квітня 2002
- *Nencheva and Others v. Bulgaria* від 18 червня 2013

- **Постанова ВРУ Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні» від 19 травня 2020 р.**

Рекомендації

- ✓ Розробити із залученням широкого кола фахівців та громадськості методичку визначення прожиткового мінімуму, який надасть можливість забезпечити особі її основні базові потреби та гідний рівень життя з урахуванням прийнятих Рекомендацій парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні» від 19 травня 2020 р. Перерахувати прожитковий мінімум за новою методикою та проаналізувати фінансову спроможність держави щодо його гарантування.
- ✓ Розглянути доцільність обмеження максимального розміру оплати праці державних службовців, суддів, керівного складу державних підприємств, всіх категорій працівників, які отримують заробітну плату з бюджету, запровадивши прив'язку максимального розміру до певної кількості прожиткових мінімумів.

European
Social
Charter

Charte
sociale
européenne

**Розвиток соціальних прав людини
як ключовий чинник сталої демократії в
Україні**

Дякую за увагу!